

Комплексний підхід до класифікації чинників інвестиційно-відтворювальних процесів

Розглянуто основні засади підвищення ефективності інвестиційної діяльності підприємств в ринкових умовах господарювання та шляхи її удосконалення. Доведено, що одним із необхідних шляхів підвищення ефективності інвестицій, без якого неможливо досягти максимальної прибутковості від інвестиційної діяльності, є врахування різноманітних чинників у відповідних класифікаційних угрупованнях. Запропоновано класифікацію основних впливових чинників.

інвестиції; ефективність інвестицій; інвестиційні процеси; інвестиційно-відтворювальні процеси; підвищення ефективності; капітальні вкладення; проектно-кошторисна справа; стадій інвестиційного циклу; економічні методи управління інвестиційним процесом

Необхідною умовою структурної перебудови і економічного зростання вітчизняних підприємств є підвищення обсягу інвестицій та підвищення їх ефективності. Питання здійснення інвестиційної діяльності підприємством є вельми актуальним. Як показують розрахунки за тривалий період часу, у середньому приблизно одну третину обсягу фінансових коштів підприємств різних галузей економіки України становлять інвестиції.

Проблемою, що спонукала до написання цієї статті, є недостатність інформаційного забезпечення учасників інвестиційного процесу, неузгодженість та невизначеність тлумачення основних чинників, які покликані впливати на ефективність інвестицій.

В умовах ринкової економіки здійснення інвестицій не можна розглядати як "довільну" форму діяльності у тому значенні, що підприємство може здійснювати або не здійснювати подібного роду операції. Відсутність інвестиційної діяльності неминуче призводить до втрат конкурентних позицій не лише окремо взятого господарюючого суб'єкта, але галузі в цілому.

Мета даного дослідження полягає у визначенні основних впливових чинників та розробка їх класифікації як одного з елементів теоретичного обґрунтування пошуку шляхів удосконалення інформаційного забезпечення інвестиційно-відтворювальних процесів у діяльності підприємства.

На рівень ефективності використання інвестицій, їхню результативність впливає велика кількість різноманітних чинників, без ретельного врахування котрих у практиці сучасного господарювання неможливо досягти максимальної прибутковості інвестування виробництва та інших сфер діяльності підприємства.

На думку Покропивного С.Ф. [5, с.146-147] найбільш істотний вплив на ефективність капітальних вкладень справляють групи чинників, що визначають структуру і тривалість інвестиційно-відтворювальних процесів, ефектоутворюючу спроможність економічних методів управління ними з боку відповідних суб'єктів господарювання. У цьому переліку доцільно виокремити: поліпшення структури капітальних вкладень; удосконалення проектно-кошторисної справи; скорочення стадій інвестиційного циклу; впровадження економічних методів управління інвестиційним процесом.

У навчальному посібнику за редакцією проф. Чумаченка М.Г. визначено, що високий рівень ефективності виробничих інвестицій значною мірою пояснюється прогресивністю елементно-технологічної та відтворювальної їх структури. Що вища за величиною частка витрат на створення чи оновлення активної частини основних фондів підприємств, то більшою є віддача капітальних вкладень. Це зумовлює необхідність ретельного економічного обґрунтування частки капітальних витрат на придбання виробничо-технологічного устаткування для кожного проекту (варіанта) інвестування діючого або споруджуваного підприємства. Особливо активними та цілеспрямованими мають бути дії для оптимізації відтворюваної структури капітальних вкладень. Практичне здійснення таких дій зв'язане з вирішенням двох головних завдань [6; с.224]:

1 збільшення відносного обсягу інвестицій у відшкодування (просте відтворення) вартості машин та устаткування від усієї суми накопиченого амортизаційного (реноваційного) фонду;

2 встановлення раціональних пропорцій чистих капітальних вкладень у різні форми розширеного відтворення основних фондів і формування необхідних виробничих потужностей підприємств.

За думкою Гітмана Л.Дж., чи не найбільші можливості підвищення ефективності використання капітальних вкладень зумовлюються організацією сучасної проектно-кошторисної справи і забезпеченням завдяки цьому високої економічної ефективності проектних рішень [3, с.98].

Саме у процесі розробки проектів розширення та реконструкції діючих і спорудження нових виробничих об'єктів (підприємств) мають бути використані найновітніші досягнення у галузі техніко-технологічних та організаційних рішень, будівельних матеріалів і конструкцій, просторового розміщення будівель (споруд); обґрунтовані і прийняті для розрахунків зменшені проти минулого періоду та інших аналогічних об'єктів питомі капітальні вкладення; а також реальна кошторисна вартість усього обсягу робіт за відповідною формою відтворення основних фондів.

Великим і досі маловикористовуваним резервом підвищення ефективності капітальних вкладень є значне скорочення тривалості усіх стадій інвестиційного циклу – від проектування до освоєння введених в дію виробничих об'єктів та об'єктів соціальної інфраструктури.

Здійснювані з метою збільшення віддачі з кожної грошової одиниці капітальних вкладень технічні, технологічні та організаційні заходи не можуть забезпечити досягнення очікуваних результатів, якщо вони не будуть супроводжуватись дійовими економічними методами управління інвестиційними процесами в цілому.

Відтак варто наголосити, що:

- економічні методи управління інвестиційними процесами не можуть застосовуватись ізольовано (самостійно) – вони повинні бути складовою частиною впроваджуваного загального механізму ринкових відносин між усіма суб'єктами господарювання;

- першочергового вдосконалення потребують методи визначення необхідного обсягу та оцінки економічної доцільності капітальних вкладень, прогнозування реальної тривалості інвестиційного процесу для функціонально однакових виробничих об'єктів, система мотивації інтенсивного інвестування виробництва.

Найвагомішим організаційно-економічним важелем ефективнішого формування та використання фінансових інвестицій (цінних паперів) можна вважати розвиток вітчизняного фондового ринку до масштабів, що відповідають параметрам достатньо потужної ринкової системи господарювання. Важливим моментом у вирішенні питань організації та проведення інвестиційно-відтворювальних процесів є необхідність дотримання певних (визнаних у всьому світі) принципів функціонування фондового

ринку, як-от: правова впорядкованість, контрольованість, соціальна справедливість, ефективність.

На жаль у переліку загально визнаних принципів розвитку фондового ринку не значиться такий важливий принцип, як інформаційна прозорість інвестиційної діяльності. Застосування зазначеного принципу дасть змогу спрямувати удосконалення системи обґрунтування емісії різних видів та обсягів цінних паперів на: детальний кількісний аналіз практики випуску й розміщення різних цінних паперів; виявлення усієї сукупності недоліків системи емітування цінних паперів в Україні; економічне й соціальне обґрунтування пріоритетності (черговості) випуску окремих цінних паперів та обсягу емітування за їхніми видами з урахуванням дохідності, а також ступеню впливу на розвиток виробничих та інших суб'єктів господарювання та ефективність їхньої економічної діяльності.

Ширше залучення стратегічних інвесторів до процесу придбання цінних паперів високодохідних і високоліквідних підприємств передбачає послідовне здійснення таких організаційно-економічних заходів: по-перше, концентровано в часі аналітичну оцінку виробничо-господарської діяльності всіх підприємств та організацій, що підлягають приватизації, і виявлення всіх реально функціонуючих і потенційно ефективних підприємств з достатньо високим рівнем рентабельності та ліквідності активів; по-друге, активний пошук за допомогою доступних методів (включаючи й залучення засобів масової інформації) потенційно можливих інвесторів і пропонування останнім першочергового придбання акцій чи інших емітованих цінних паперів ефективних суб'єктів господарювання.

Мають сенс автори, котрі стверджують, що при організації інвестиційних процесів бажано застосовувати певну систему стимулювання інвесторів для прискорення процесу реалізації випущених цінних паперів і досягнення поставлених емітентами цілей [7, с.195]. Сучасна практика інвестиційної діяльності вказує на переміщення даного постулату з категорії бажаних в критерії необхідних і доцільних.

Помітно сприяє підвищенню ефективності формування й використання фінансових інвестицій підприємств (організацій) максимально можливе розширення посередницької діяльності щодо випуску та обігу цінних паперів через надання додаткових послуг у цій сфері спеціалізованими інституціональними утвореннями, банківськими установами та інвестиційними компаніями. Зазвичай до таких посередницьких послуг належать: брокерська й дилерська діяльність; управління портфелями цінних паперів; реєстраційні функції та довірчі операції; надання позик, зв'язаних із використанням цінних паперів; поєднання функцій фінансового посередника на ринку цінних паперів та інституціонального інвестора тощо.

Одним з важливих організаційно-економічних важелів більш ефективного формування й використання фінансових інвестицій має стати відмова від малоефективної сертифікатної приватизації і перехід до здійснення виключно грошової приватизації державних підприємств та інших цілісних майнових комплексів. Це пояснюється можливістю формування в такий спосіб реального власника суб'єктів підприємницької діяльності, нагромадження значних фінансових інвестицій від приватизації, підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності приватизованих підприємств та інших суб'єктів господарювання.

Посилення контролю за виконанням інвестиційних зобов'язань, зокрема умов конкурсів з продажу державного майна можна досягти через: по-перше, установлення санкцій за порушення обумовлених термінів і форм інвестування об'єктів приватизації; по-друге, розробку і практичне використання економічного механізму деприватизації (націоналізації) пакетів акцій неефективно приватизованих суб'єктів господарювання.

Неодмінною умовою ефективного функціонування фондового ринку,

використання всіх видів цінних паперів має бути постійна підготовка та підвищення кваліфікації кадрів, які професійно займаються формуванням і реалізацією необхідних обсягів фінансових інвестицій. Досягнення такої важливої мети можливе з допомогою розширення мережі спеціальних навчальних закладів відповідних рівнів, започаткування в діючих навчальних центрах підготовки високопрофесійних фахівців за всіма необхідними спеціальностями та спеціалізаціями.

Важливим організаційно-економічним важелем ефективнішого залучення фінансових інвестицій в економіку України треба вважати оптимізацію обсягів купівлі пакетів різних видів цінних паперів вітчизняними й зарубіжними інвесторами.

Розроблені Шарпом У.Ф. методичні основи оптимізації інвестиційного портфеля учасників фондового ринку (ринку цінних паперів) полягають у тім, що потенційні інвестори [12, с. 225]:

- розглядають кожну інвестицію як можливий розподіл очікуваних прибутків за період володіння цінними паперами;
- намагаються максимально збільшити очікуваний дохід протягом одного інвестиційного циклу;
- оцінюють можливий ризик за інвестиційним портфелем, ураховуючи мінливість очікуваних доходів;
- приймають остаточне рішення щодо видів та обсягу купівлі цінних паперів на засаді максимізації очікуваних доходів і мінімізації можливого ризику.

Перебіг подій у сучасній інвестиційній практиці вказує на необхідність врахування важливості інтеграційних процесів як у горизонтальній, так і у вертикальній площинах на усіх рівнях управлінської ієрархії. Означене є важливою темою подальших досліджень. Невідкладною є потреба визначення основних чинників, які так чи інакше впливають на ефективність інвестиційної діяльності суб'єкта господарювання. Передусім, це:

- вплив держави (виконання програми розвитку інвестиційної діяльності на 2002-2010 роки);
- недостатність чинного законодавства (нормативні акти не враховують стан інвестиційної діяльності підприємства у сьогоденні);
- інвестиційна діяльність підприємства (в залежності від політики самого підприємства та галузі функціонування).

Підсумок результатів моніторингу наявних наукових публікацій і авторський підхід до пошуку шляхів вирішення проблемних питань стосовно підвищення ефективності у сфері інвестиційної діяльності уможлиблює класифікацію основних впливових чинників за ознаками, котрі умовно можна поділити на такі, що залежать (рівень мікроекономіки) або не залежать (макроекономічний рівень) від господарюючого суб'єкта – підприємства.

До чинників мікроекономічного рівня впливу, котрі визначають структуру і тривалість інвестиційно-відтворювальних процесів, ефектоутворюючу спроможність економічних методів управління ними з боку відповідних суб'єктів господарювання, відносяться:

- поліпшення структури інвестицій;
- скорочення стадій інвестиційного циклу;
- удосконалення проектно-кошторисної справи;
- політика управління інвестиційними процесами в цілому.

Втручання в інвестиційний процес на макроекономічному рівні відбувається через чинники, що визначають стан зовнішніх факторів:

- вплив держави;
- розвиток фондового ринку України;

- вдосконалення та пристосування законодавчої бази України до сьогоденної ситуації на інвестиційному ринку.

Перебіг подій у вітчизняній економіці надихає на висновок, що в умовах ринку інвестиційні процеси є невід'ємною частиною діяльності підприємства взагалі. Сфера інвестиційної діяльності знаходить все більший відгук у наукових колах, про що свідчить зростаюча кількість наукових досліджень і публікацій [2 – 12].

Одним із необхідних шляхів підвищення ефективності інвестицій, без якого неможливо досягти максимальної прибутковості від інвестиційної діяльності, є врахування різноманітних чинників у відповідних класифікаційних угрупованнях. Найбільш істотний вплив на ефективність інвестицій справляють групи чинників, що, по-перше, визначають структуру і тривалість інвестиційно-відтворювальних процесів, ефектоутворюючу спроможність економічних методів управління ними з боку відповідних суб'єктів господарювання, по-друге, що визначають стан зовнішніх факторів. Лише комплексне використання названих важелів спроможне забезпечити максимально можливу ефективність формування та реалізації фінансових інвестицій усіх суб'єктів підприємницької (виробничо-господарської) діяльності в Україні.

Висвітлені у даній статті результати наукового пошуку можуть бути з успіхом використані у подальших дослідженнях з питань удосконалення інвестиційно-відтворювальної діяльності суб'єктів господарювання.

Список літератури

- 1 Закон України «Про інвестиційну діяльність» №1560-ХІІ від 18.09.1991р. зі змінами та доповненнями. Електронна версія на <http://portal.rada.gov.ua/>
- 2 Виокуров Д. Облік інвестицій відповідно до П(С)БО // Податки та бухгалтерський облік. – 2000. – № 42, С. 2-27.
- 3 Гитман Л.Дж. Основы инвестирования. – М., 1997. – 246 с.
- 4 Добровський В. Фінансові інвестиції: коментар до П(С)БО 12 // Бухгалтерський облік і аудит. – 2000. – № 6, С. 8-12.
- 5 Економіка підприємства: Підручник / За заг ред. С.Ф.Покропивного.- К.: КНЕУ, 2001. – 528 с.
- 6 Економічний аналіз: Навч. посібник / М.А. Болюх, В.З.Бурчевський; За ред. акад. НАНУ, проф. М.Г.Чумаченка. – К.: КНЕУ, 2001. – 436 с.
- 7 Івахненко В.М., Горбатов М.І. Економічний аналіз. – К.: КНЕУ, 1999. – 218 с.
- 8 Кулініч Т.В., Дробенко Ю.Г. Сучасні особливості формування інноваційно-інвестиційної стратегії розвитку організації / Вісник Львівського державного інституту новітніх технологій та управління імені Вячеслава Чорновола. – Сер.: Економічні науки. – Вип. 1. – Львів: ЛДІНТУ, 2007. – С. 199 – 208.
- 9 Облік і аналіз інвестиційної діяльності підприємств: методологія та організація: Дис. д-ра екон. наук: 08.06.04 / Я.Д. Крупка; Терноп. акад. народ. госп-ва. — Т., 2002. — 419 с. — укр.
- 10 Островская О.П. Информационное обеспечение рынка ценных бумаг // Бухгалтерский учет. – 1997. – № 3, С. 74-81.
- 11 Салила К.С. Эффективность реальных инвестиций: Монография. – Запоріжжя: ГУ «ЗІДМУ», 2007. – 284 с.
- 12 Шарп У.Ф. Инвестиции. – М., 1997. – 334 с.

Рассмотрены основные факторы, влияющие на повышение эффективности инвестиционной деятельности предприятий и пути ее совершенствования. Доказано, что одним из необходимых путей повышения эффективности инвестиций, без которого невозможно достичь максимальной доходности от инвестиционной деятельности, является необходимость комплексного учета разнообразных факторов в соответствующих классификационных группировках. Предложена классификация основных факторов, воздействующих на эффективность инвестиционных процессов.

Basic factors affecting the increase of efficiency of investment activity of enterprises and path of its improvement are considered. It is proved, that one of necessary paths of increase of efficiency of investments, without which it is impossible to attain a maximal profitableness from investment activity, there is the necessity of complex account of various factors in the proper classification groupments. Classification of basic factors affecting efficiency of investment processes is offered.